

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Руслан БІЛОСКУРСЬКИЙ

« 28 »

05

2026 р.

**Програма додаткового вступного іспиту
для вступників за третім освітньо-науковим рівнем
доктор філософії PhD
Галузь знань – В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
спеціальність – В 9 Історія та археологія**

Схвалено Вченою радою
факультету історії, політології
та міжнародних відносин,
протокол № 17 від 27 травня 2026 р.

Голова ради

Василь КАРПО

Чернівці 2026

Адреса: кафедра історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (корп. 14, авд. 17, вул. Кафедральна, 2, м. Чернівці)

Гарант освітньо-наукової програми – Олександр ДОБРЖАНСЬКИЙ, професор, доктор історичних наук, професор кафедри історії України, завідувач кафедри історії України.

Розробники:

- 1.Добржанський О.В. – гарант освітньо-наукової програми, професор, доктор історичних наук, професор кафедри історії України, завідувач кафедри історії України;
- 2.Христан Н.М. – доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України;
- 3.Яценюк Г.М. – доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України;

Контактна інформація:

Кафедра історії України: +38 0372 50-94-54

Email: histukr@chnu.edu.ua

Програму розроблено відповідно до Закону України «Про вищу освіту», на основі Постанови Кабінету Міністрів України № 261 від 23 березня 2016 р. «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (з усіма чинними змінами), а також Правил прийому до аспірантури та докторантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича як основного навчально-нормативного документа підготовки потенційних вступників до вступу в аспірантуру для здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD).

Пояснювальна записка

Програму додаткового вступного випробування до аспірантури із спеціальності B9 «Історія та археологія» розроблено в обсязі програми рівня вищої освіти магістра з даної спеціальності.

Додатковий вступний іспит з історії України проводиться в усній формі.

Під час додаткового вступного екзамену вступник повинен продемонструвати здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень; здатність вибирати і застосовувати методи дослідження, адекватні предмету і завданням дослідження; готовність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації; здатність проводити теоретичні і експериментальні дослідження в сфері історичної наук, використовуючи сучасні методи дослідження; здатність формулювати релевантні для сучасної історичної науки і практики висновки на основі проведених досліджень; здатність застосовувати інтелектуальний інструментарій, понятійно-категоріальний апарат, необхідний для формування професійної історичної наукової позиції.

**Програма додаткового вступного іспиту з Історії України в аспірантуру
для вступників за третім освітньо-науковим рівнем доктор філософії
PhD**

Галузь знань – **В Культура, мистецтво, гуманітарні науки**
Спеціальність – **B9 Історія та археологія**

Русь-Україна

Розселення східних слов'ян у VI-IX ст. Господарство. Формування феодальних відносин. Утворення ранньофеодальної держави на Русі. Походження назви «Русь».

**Українські землі під владою іноземних держав
у XV - першій половині XVII ст.**

Захоплення Польщею Західного Поділля. Ліквідація удільних князівств. Загарбання Туреччиною і Кримом ханством Південної України.

Етнічна консолідація української народності.

Етнічна консолідація й національно-духовне піднесення української народності. Україна в уяві іноземців. Питання формування української народності в історіографії.

**Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ -
Козацька Республіка**

Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Джерела, причини виникнення українського козацтва. Посилення козацтва у другій половині XV - XVI ст.

**Національно-визвольна війна українського народу
середини XVII ст. Формування української державності в ході
визвольної війни**

Причини, характер і рушійні сили визвольної війни. Початок війни. Перші перемоги.

Зборівська угода 1649 р. Битва під Берестечком 1651 р. Переяславська угода 1654 р. та її наслідки для України.

**Соціально-економічне і політичне становище України в другій
половині XVII ст.**

Розвиток подій в Україні після смерті Богдана Хмельницького. Епоха «Руїни великої» на Правобережжі. Становище на Правобережжі. Гетьманування І.Мазепи. Українська еміграція. П.Орлик, його Конституція. Ліквідація царизмом Запорізької Січі. Маніфест Катерини II про руйнацію Січі. Кінець Гетьманщини, її місце в історії українського народу.

Соціально-економічний розвиток України у XVIII ст.

Економічний розвиток Лівобережжя і Слобожанщини. Зростання

феодалного, старшинського та монастирського землеволодіння. Посилення визиску народних мас.

Культура України у XVIII ст.

Відтік української інтелігенції до Росії. Києво-Могилянська академія. Освіта. Книговидавнича справа. Наукові знання. Г.Сковорода. Літописи С.Величка, Г.Грабянки, Самовидця. Музика. М.Березовський, А.Ведель, Д.Бортнянський. Література. Народний побут. Живопис.

Реформи 60-70-х років XIX ст. в Україні

Скасування кріпосного права. Особливості селянської реформи в Україні. Реформи адміністративно-історичного управління: земська, міська, судова, військова; їх значення для подальшого соціально-економічного розвитку України.

Західноукраїнські землі в середині та другій половині XIX ст.

Боротьба населення західноукраїнських земель за свої соціальні і національні права. Суспільно-політичний рух. Москвофіли і народовці. Радикал-демократи. І.Я.Франко. М.І.Павлик. О.С.Терлецький. Молоді радикали. Проголошення ідеї історичної незалежності України.

Національний рух на Наддніпрянській Україні в II пол. XIX ст.

Повна бездержавність України в складі Російської імперії. Посилення національного гніту. Зміни в національному складі населення. Українське національне відродження.

Культура України в II пол. XIX ст.

Політика русифікації. Освіта. Недільні школи. Реформи в галузі освіти. Початкова і середня школа. Стан письменності. Вища школа. Освіта на західноукраїнських землях.

Соціально-економічне становище і політичне життя в Україні на початку XX ст. (1901-1914)

Економічна криза 1900-1903 рр. Становище селянських мас. Перехід робітників від економічних страйків до історичної боротьби. Студентські виступи в Київському та Харківському університетах. Земський ліберальний рух.

Національний рух в Україні на початку XX ст. (до 1914 р.)

Створення культурно-освітніх організацій - «Просвіт» та українських клубів. Газети «Громадівська думка», «Рада». Українська думська громада в I та II Державних думах. Боротьба за автономію України та українізацію освіти. Національне питання в програмах українських історичних партій. Піднесення національного руху на західноукраїнських землях.

Україна в роки Першої Світової війни

Україна в планах воюючих сторін. Початок війни. Мобілізація чоловічого населення та матеріальних ресурсів на війну в Україні. Політичні течії і партії в умовах війни. Головна Українська Рада. «Союз визволення України». Українські січові стрільці.

Україна в умовах загальної революційної кризи. Збройне повстання в Петрограді. Поширення юрисдикції Центральної Ради на всі 9 губерній України. III Універсал Центральної ради. Утворення Української Народної Республіки та визначення її кордонів.

Революційні події доби гетьманату та Директорії

Внутрішня і зовнішня політика гетьманського уряду. Національно-культурна політика. Повстання проти і гетьманату восени 1918 р. Внутрішня і зовнішня політика Директорії та її Кабінету Міністрів. С.Петлюра. Розгортання селянського антибільшовицького повстанського руху навесні 1919 р.

Утворення Західноукраїнської Народної Республіки та її боротьба з польською агресією.

Національно-визвольний рух 1917-1920 рр. на західноукраїнських землях. Розпад Австро-Угорської імперії і державотворчі процеси в Східній Галичині, Північній Буковині та Закарпатті. Польсько-українська війна, її хід та наслідки. Буковинське Народне віче 3 листопада 1918 р. Всенародні збори в Хусті 21 січня 1919 р. і їх рішення.

Україна в 20-30-ті роки XX ст.

Соціально-економічне і політичне становище України на початку 20-х рр. Кризові явища.

Україна під час Другої світової війни

Радянсько-німецький пакт про ненапад. Початок другої світової війни. Анексія Радянським Союзом Західної України і Бессарабії. Встановлення радянської влади. Бойові дії. Оборона Одеси, Києва і Севастополя. Німецько-фашистський окупаційний режим. Три течії Руху опору в Україні. Початок розгрому фашистських загарбників в Україні.

Визволення Києва. Початок відбудови промисловості, транспорту і сільського господарства. Депортація місцевого населення з Криму.

Україна в період післявоєнної відбудови (1946 - середина 50-х рр.)

Втрати республіки у війні. Стан економіки. Початок відродження народного господарства. Відновлення тоталітарної системи. М.С.Хрущов. Грошова реформа. Хід відбудови народного господарства. Культ особи Сталіна. Війна загонів ОУН-УПА проти радянської репресивної машини. Р.Шухевич.

Суспільно-політичне і економічне становище та культурне життя в Україні в другій половині 50-х - першій половині 60-х рр.

Науково-технічна революція і спроби партійно-радянського керівництва подолати відставання в галузі науково-технічного прогресу в Україні. Високі темпи екстенсивного розвитку основних галузей промисловості і транспорту. Економічні реформи і експерименти, їх проведення і незавершеність. Реорганізація управління народним господарством (1957 р.). Раднаргоспи, їх діяльність. Підсумки промислового розвитку.

Наростання системної кризи радянського ладу в Україні в другій половині 60-х -першій половині 80-х рр.

Зміщення позицій М.С.Хрущова. Початок діяльності Л.І.Брежнєва. М.В.Підгорний. П.Ю. Шелест. Неосталіністи. Курс на «стабілізацію». Схоластична доктрина «розвинутого соціалізму». Політика русифікації. Спроби протистояння їй. Посилення атеїзму.

Основні ознаки і прояви національного відродження України на шляху до незалежності (1885-1991 рр.)

Перебудовні процеси в СРСР і Україна. Проголошення гасла «прискорення» економічного розвитку і його нездійсненність. Курс на ринкову економіку і труднощі його здійснення. Укладення Україною економічних договорів з іншими республіками, їх слабка ефективність, послаблення економічних зв'язків з ними. Кризові явища в економіці. Спад виробництва. Інфляція. Чорнобильська катастрофа, її наслідки. «Чернівецька» хвороба дітей 1988 р. Соціальна сфера.

Державотворчі процеси та політичне життя в Україні в 90-х рр. XX - XXI ст.

Утвердження національної державності. Формування органів влади України. Законодавча і судова влада. Верховна Рада. Президент. Кабінет Міністрів. Суд. Законодавча діяльність Верховної Ради. Зміни в Конституції. Боротьба у Верховній Раді між прокомуністичною більшістю і демократичною меншістю навколо кардинальних питань національно-державного будівництва. Українська діаспора та її зв'язки з Україною. Зовнішня політика України у роки Незалежності. Розвиток культури на сучасному етапі. Причини та перебіг російсько-української війни 2014 - 2025 рр.

Перелік питань

1. Охарактеризуйте становище давніх слов'ян на території України (V - VIII ст. н.е.).
2. Розгляньте особливості виникнення та розвитку ранньофеодальної держави Київська Русь.
3. Розгляньте особливості розвитку Галицько-Волинської держави.
4. Охарактеризуйте процес виникнення козацтва в Україні та Запорозьку Січ.
5. Висвітліть становище України під владою Речі Посполитої (друга половина XVI - перша половина XVII ст.). Оцініть особливості розвитку культури.
6. Охарактеризуйте Визвольну війну українського народу середини XVII ст. Дайте оцінку діяльності гетьмана Богдана Хмельницького.
7. Розкрийте діяльність Кирило-Мефодіївського братства. Висвітліть роль Т.Г. Шевченка у національно-визвольному русі 40-50-х рр. XIX ст.
8. Розкрийте особливості національного відродження на західноукраїнських землях. Проаналізуйте революційні події 1848 - 1849 рр. та їх наслідки.
9. Розкрийте зміст та значення аграрної реформи на Наддніпрянській Україні (1861 р.).
10. Висвітліть становище Буковини у середині - другій половині XIX ст. - на початку XX ст.
11. Охарактеризуйте виникнення і діяльність Української Центральної Ради. Розкрийте особливості проголошення Української Народної Республіки, її внутрішню і зовнішню політику.
12. З'ясуйте становище Української держави гетьмана П. Скоропадського.
13. Охарактеризуйте процес утворення Західноукраїнської Народної Республіки, її внутрішню та зовнішню політику.
14. Розкрийте особливості політики «українізації» в Україні 20-х - початку 30-х рр. XX ст. та її наслідки.
15. Розкрийте процес здійснення нової економічної політики в Україні.
16. Охарактеризуйте політику індустріалізації в Україні (кінець 20-х - 30-ті рр. XX ст.).
17. Проаналізуйте політику насильницької колективізації сільського господарства в Україні (кінець 20-х - 30-ті рр. XX ст.).
18. Розкрийте причини голодомору в Україні в 1932-1933 рр., методи його організації та згубні наслідки. Особливості сталінських репресій в Україні.
19. Проаналізуйте процес приєднання Західної України, Північної Буковини, Хотинського, Акерманського та Ізмаїльського повітів Бессарабії до УРСР у складі СРСР.
20. Охарактеризуйте становище України в роки Другої світової війни. Дайте оцінку голодомору 1946-1947 рр. в Україні.
21. Охарактеризуйте збройну боротьбу проти тоталітарної системи в західних областях України у другій половині 40-х - на початку 50-х рр. XX ст.
22. Охарактеризуйте процес лібералізації історичного режиму в Україні

після смерті Сталіна.

23. Проаналізуйте економічні реформи 50-х рр. XX ст. у сільському господарстві й промисловості України та їх наслідки.

24. Розкрийте особливості дисидентського руху в Україні 60-80-х рр. XX ст.

25. Охарактеризуйте розвиток економіки України у 70-80 рр. XX ст.

26. Охарактеризуйте Декларацію про державний суверенітет України та Акт проголошення незалежності України.

27. Охарактеризуйте вищі органи влади і управління незалежної держави України.

28. Проаналізуйте політичне життя в Україні (90-ті рр. XX - початок XXI ст.).

29. Проаналізуйте зовнішню політику України на сучасному етапі.

30. Розкрийте політику агресії Росії проти України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Бойко О. 30 років незалежності України: у 2-х т. Т. 1. До 18 серпня 1991 року. Харків: Фоліо, 2021. 448 с.
2. Бойко О.Д. Новітня Історія України (2014-2019 рр.). Київ: Академія, 2020. 160 с.
3. Вегеш М. Державотворчі процеси у Карпатській Україні (1938-1939) [Текст]: Ужгород: Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2020. 552 с.
4. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн. 2: Мовою документів і свідчень /Ред. кол.: В. А. Смолій (голова), О. П. Реснт (відп. ред.), О. Ю. Кирієнко (відп. секр.) та ін.; Ін-т історії України НАН України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2015. 800 с.
5. Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У 2-х книгах. Кн.1: Історичні нариси / Упорядн. О. Реснт; Ред. кол.: В. А. Смолій (голова). НАН України. Інститут історії України. К.: ТОВ Вид-во «КЛІО», 2014. 784 с.
6. Віднянський С. Світ напередодні Другої світової: до історіографічних інтерпретацій початку війни. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. № 28. 2019.
7. Голубець М. Велика історія України. У 2-х томах. Київ, 2019. 400 с.
8. Грушевський М. Історія України-Руси: У 11 т., 12 кн. / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського та ін. К.: Наук. думка, 1991 – 2000. *Пам'ятки історичної думки України*.
9. Гуржій О. Західна Європа та Гетьманщина в середині XVII-XVIII: соціально-економічні аналогії, закономірності, специфіка. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2021.
10. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Козацька Україна. Боротьба за державу (XVI-XVII ст.). Київ: Арії, 2020.
11. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30-90-ті рр. XVIII ст.) / Відп. ред. В.А.Смолій. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2019.
12. Дорошенко Д. Нарис історії України. К.: Світ, 1991. 576 с.
13. Епоха Вітовта в історії України: 1387-1430. Авт. кол: Б.Черкас, Д.Ващук, Г.Кіркене, А.Бумблаускас, Л.Скурвідайте. Балтія-Друк, 2020.
14. Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. Львів: Вид-во НТШ у Львові, 1991. 230 с.

15. Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби. Київ: Арії, 2018.
16. Кармазіна М. С. Між історією і політикою: моногр. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 560 с.
17. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Київ: ТОВ «Центр навч. літератури», 2019.
18. Лоза Ю. Історичний Атлас України. К.: Мапа, 2015. 320 с.
19. Магочій Павло Роберт. Історія України / Переклад з англ. К.: Критика, 2007. 639 с.
20. Мицик Ю., Бажан О. Історія України. Навчальний посібник. К.: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2015. 680 с.
21. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939-1960 рр.): Монографія. Київ: ВД АДЕФ-Україна, 2020. 712 с.
22. Патриляк І. Тотальна війна на винищення: окупаційний режим Німеччини та її союзників в Україні (1941–1944 рр.). Від Рейхстагу до Івдизми. Україна та українці у Другій світовій. Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. С. 72–100.
23. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. Х., 2016. 496 с.
24. Сас П. Петро Конашевич-Сагайдачний: чесний лицар. Київ: Парламентське вид-во, 2020.
25. Старченко Наталя. Українські світи Речі Посполитої. Київ: Laurus 2021.
26. Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурс і практика. К., 2015. 420 с.
27. Субтельний О. Україна: Історія. К.: Либідь, 1991. 510 с.
28. Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історія про славу, трагедії та мужність. Київ: Кліо, 2015. 424 с.
29. Терещенко Ю. Довге XIX століття: спротив асиміляції. К.: Темпора, 2022. 838 с.
30. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI–XVIII століть. У двох книгах. Київ: КЛІО, 2019.
31. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Генеза, 2005. 175 с.
32. Яковлева Т.Г. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII ст. Причини і початок Руїни. К., 1998.
33. Яковлева Т.Г. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659 – 1667 рр.). К., 2003.
34. Яневський Д. Відомі історії нашої держави. 1781 – 1914 роки. К.: Фоліо, 2022. 300 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Вступник отримує оцінку «зараховано», якщо він повною мірою продемонстрував:

1) знання щодо основних принципів побудови та застосування теорій в сучасній історичній науці; основних концептів сучасної історії та методів історичного дослідження, ключових моментів формування основних історичних понять в різних культурних і мовних традиціях; інструментів історичного дослідження та принципів їх застосування в самостійній науково-дослідницькій діяльності в сфері історичної науки;

2) навички із застосування інструментарію, понятійно-категоріального апарату, необхідного для формування професійної наукової позиції; виокремлення у розмаїтті уявлень про минуле чітко окреслених дискурсивних сфер, сформованих в рамках історичної науки у вигляді теорій та концепцій; визначення основних політико-пізнавальних проблем, об'єкту і предмету історичного знання;

3) здатність чітко означити актуальність теми дослідження; сформулювати мету та завдання дослідження; визначити об'єкт та предмет дослідження, розуміючи їх як категорії наукового пізнання, що співвідносяться між собою як загальне та часткове; визначити сукупність методів дослідження як інструментів досягнення мети та виконання визначених завдань; систематизувати за проблемним принципом джерела дослідження; означити наукову новизну та сформулювати гіпотези дослідження; спрогнозувати практичне значення одержаних результатів.

Вступник отримує оцінку «не зараховано», якщо він продемонстрував:

1) відсутність знання щодо основних принципів побудови та застосування теорій в сучасній політичній науці; основних концептів сучасної історичної науки, ключових моментів формування основних історичних понять в різних культурних і мовних традиціях; інструментів політологічного дослідження та принципів їх застосування в самостійній науково-дослідницькій діяльності в сфері історичної науки;

2) недостатні навички із застосування інструментарію, понятійно-категоріального апарату, необхідного для формування професійної історичної наукової позиції; виокремлення у розмаїтті уявлень про політику чітко окреслених дискурсивних сфер, сформованих в рамках історичної науки у вигляді теорій та концепцій; визначення основних політико-пізнавальних проблем, об'єкту і предмету історичного знання;

3) недостатню здатність чітко означити актуальність теми дослідження; сформулювати мету та завдання дослідження; визначити об'єкт та предмет дослідження, розуміючи їх як категорії наукового пізнання, що співвідносяться між собою як загальне та часткове; визначити сукупність методів дослідження як інструментів досягнення мети та виконання визначених завдань; систематизувати за проблемним принципом джерела дослідження; означити наукову новизну та сформулювати гіпотези дослідження; спрогнозувати практичне значення одержаних результатів. Відповідь на питання є незмістовною, неповною, необґрунтованою, недостатньо аргументованою, містить суттєві неточності.

Співбесіда з вступником на третій освітньо-науковий рівень доктора філософії PhD за спеціальністю B9 Історія та археологія, ОНП «Історія та археологія» за набором питань, затверджених даною програмою та обговоренням дослідницької пропозиції вступника на основі визначених вище критеріїв надає членам комісії достатні підстави для формування підсумкової оцінки (зараховано/не зараховано) та висновку про рівень підготовки вступника й можливість навчання для здобуття ступеня доктора філософії PhD зі спеціальності B9 - Історія та археологія.

Рішення про зарахування вступника на навчання ухвалюється Приймальною комісією Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до встановленої університету ліцензії за набраним конкурсним балом згідно з Правилами прийому до аспірантури та докторантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук.